GÖTEBORGS UNIVERSITET

Gud, glasburkar och Kinnekulle

Hur skapade sig den västgötske prästen Clas Bjerkander en position som respekterad forskare i 1700-talets Sverige?

HANS LANDQVIST, LENA ROGSTRÖM & GRETA HORN

BOKMÄSSAN 2018

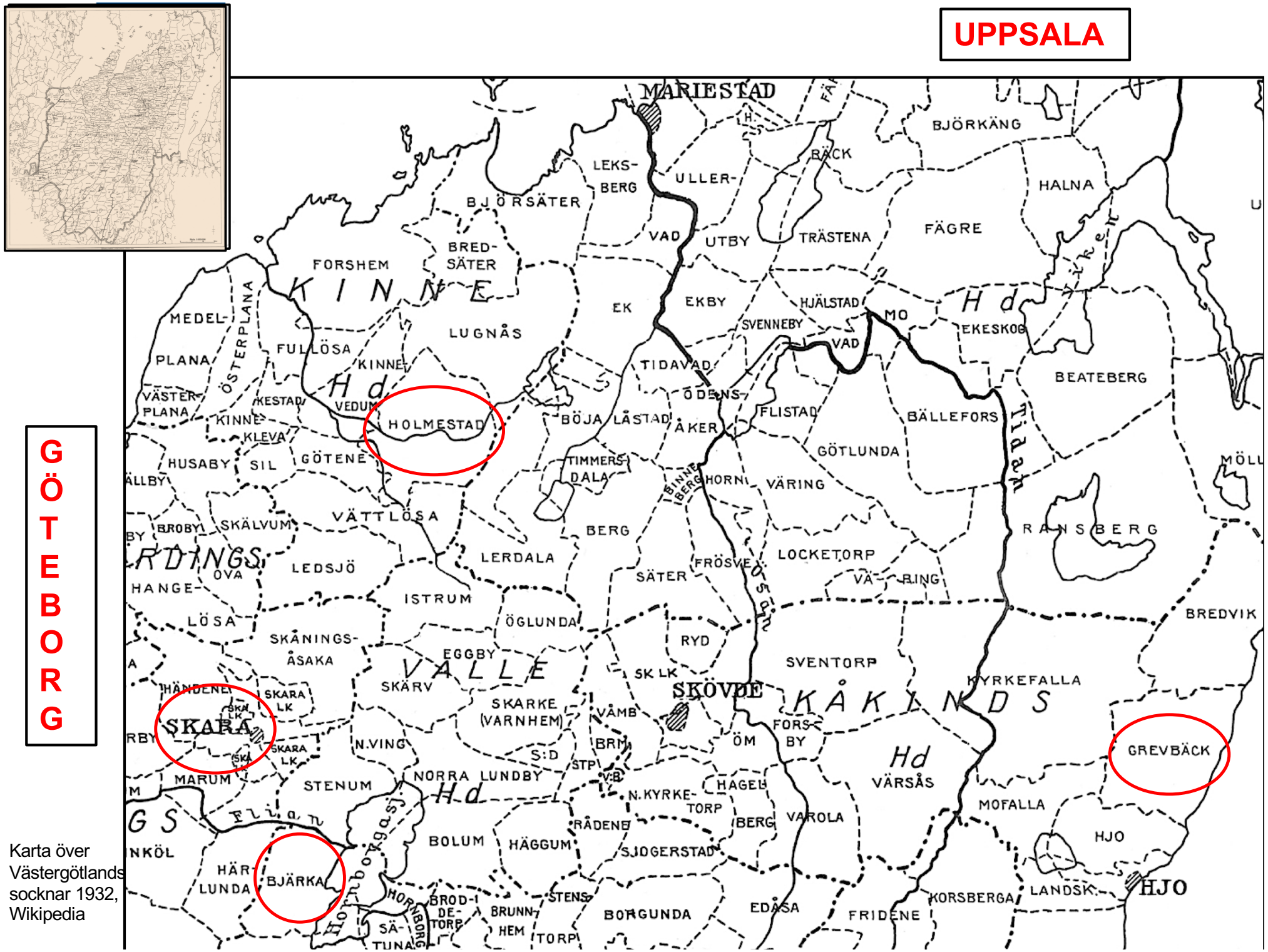

Karta över Västergötlands socknar 1932, Wikipedia

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Sök i Kungliga Vetenskaps Academiens Handlingar

Här kan du söka i Kungl. Vetenskapsakademiens Handlingar 1739-1854. Man kan också bläddra direkt i de olika årgångarna. I de allra första årgångarna är texterna tryckta i frakturstil.

Antingen söker du på **författarnamn** eller **ord i titeln** för respektive uppsats. Notera att det kan vara en äldre stavning på vissa ord.

Mycket nöje!

http://hosting.devo.se/kvah/

Sökresultat (totalt 49 träffar)

Här kan du klicka på den uppsats du är intresserad av. Då öppnas visningsläget där du kan bläddra i uppsatsen och titta på de utviksbilder som hör till volymen.

Du kan också klicka på pdf-symbolen längst till höger för att generera en pdf-fil med uppsatsen att spara eller skriva ut.

Sortering: [Årgång] [Författare] [Titel]

Årgång	Sida	Författare	Titel	Artikel som PDF
1773	71	Bjerkander, Clas	Om Örternas utdunstning, och huru olika daggdropparne sitta på deras blad	
1774	20	Bjerkander, Clas	Biens Flora, eller undervisning om de träd och örter, af hvilka Bien hämta håning och vax	
1775	179	Bjerkander, Clas	Utdrag af 21 års Meterologiska observationer, gjorde i Skara, som visar, huru ofta der varit Åskdunder	
1775	235	Bjerkander, Clas	Ritningar och observationer på rimfrost-figurer	
1775	260	Bjerkander, Clas	Berättelse om Maskar af Flugslägtet, såsom skadlige för Bien	
1775	317	Bjerkander, Clas	Anmärkningar vid Kol- eller Sotax i hvetet	
1776	77	Bjerkander, Clas	Om träd och örter, som växa på olika höjder af Kinnakulle	
1776	293	Bjerkander, Clas	Anmärkningar om några Flyttfoglars ankomst och bortgång, samt huruvida man af dem kan se förut tillkommande väderlek	
1777	29	Bjerkander, Clas	Rön om Rotmasken	
1778	59	Bjerkander, Clas	Om träd och örter, som mer och mindre tåla köld	
1778	166	Bjerkander, Clas	Försök till ett Thermometrum Florae för år 1777, eller vid hvilken grad af värma vissa träd och örter då blommat	
1778	240	Bjerkander, Clas	Beskrifning på Rågdvergs-masken	
1778	289	Bjerkander, Clas	Om Hvitax-masken	

1 2 3 4 ... 5 Nästa ...

GÖTEBORGS UNIVERSITET

”Beskrifning på tvenne Maskar, som skada Blomstren på Frukt-Träd” (1785)

”BLOMSTER-ALMANACH i Vester-Göthland ifrån 1757 til och med 1785” (1786)

”Ytterligare Anmärkningar om Åske-dundret” (1779)

”Berättelse om en ovanligt lång Mennisko-Tunga” (1789)

Skadeinsekter ...

”Uti Maji månad innevarande år, **fick jag se** ibland Rågen **små dverg-stjelkar**, som voro 1, 2 til 3 tum långa. När **desse undersöktes**, blef man varse, at vid första eller nedersta leden låg inuti **en liten Mask**, hvilken var orsaken til denna besynnerliga växt. På det man til fullt nöje och beqvämlighet skulle kunna anmärka Maskarnas förvandlingar, **hemtogos många af dem, och lades i Glasburk**.”

... kan bekämpas

”Således synes häraf, hvad stor skada desse små **Flugor** tilfoga Rågväxten, derföre **böra stjelkarna plåckas bårt och upbrännas**, medan **Maskarna eller Pupporna** uti dem äro qvar.”

(”Råg-dvergs-Masken”, 1778)

GÖTEBORGS UNIVERSITET

TISCHERIA EKEBLADELLA *Större ekluggmal*

© Stefan Lemurell

http://www.vilkenart.se/Admin/Foto.aspx?Id=99291

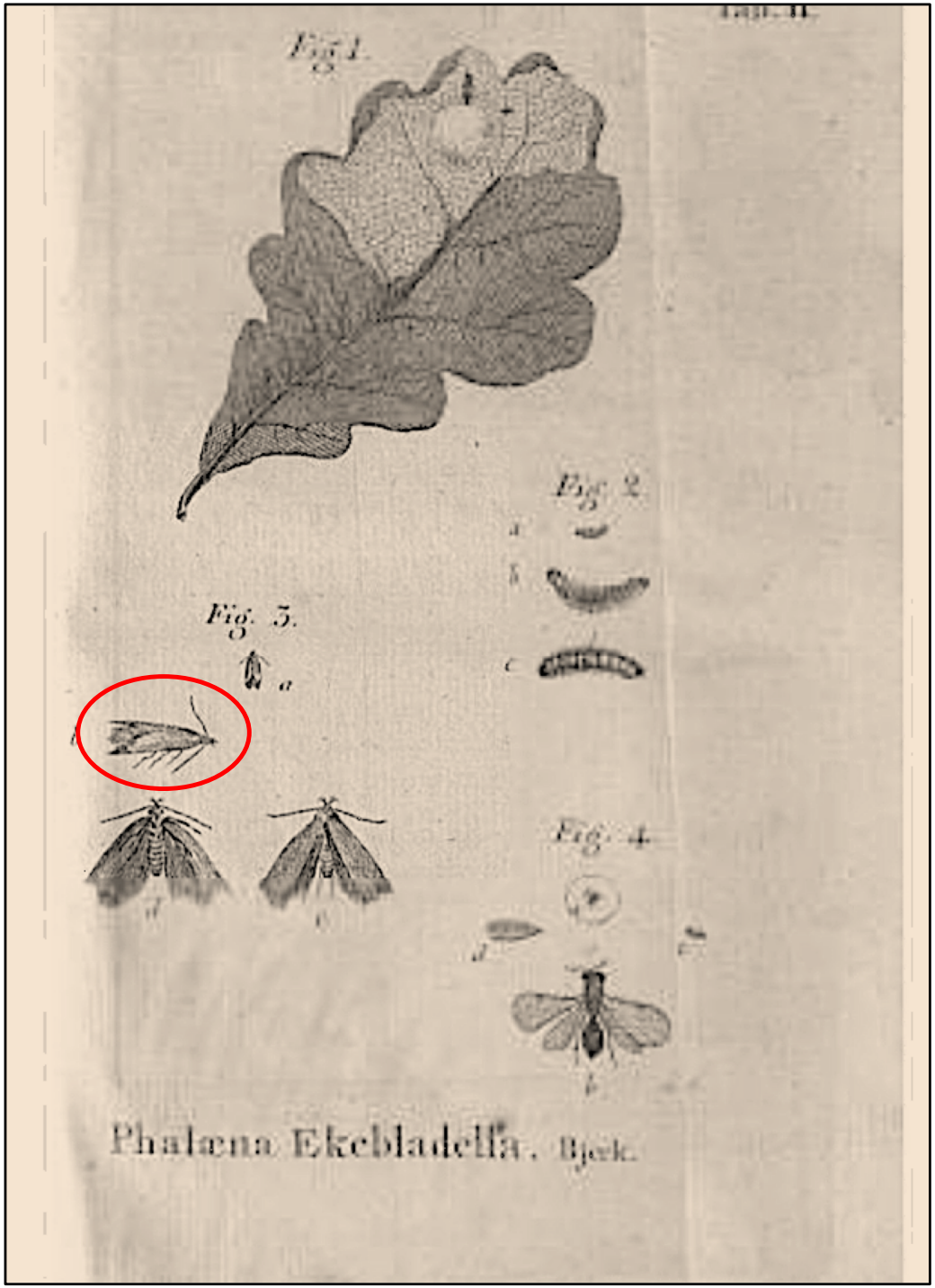

Väderlekstabeller och prognoser ...

”Som dessa Väderleks-Tabeller redan gifva anledning, at säga förut Väderlekens beskaffenhet; så böra vidare anmärkningar, på samma sätt som dessa äro gjorde, anställas, då efter hundrade år, om icke flera, **man med än större säkerhet lär kunna spå**, när det skal blifva klart, när snö och rägn borde komma.”

... för lantmän och sjöfarande

”När Säden om våren skal sås, hö och säd om sommaren bärgas, får en Landtman anledning at se efter **hvilka dagar mycket rägn plägar falla, och kan därefter ställa sit arbete**.

Sjöfarande på Venern och Vettern, om icke på flera orter, när de af Tabellerna se**, hvilka dagar de mästa stormväder pläga infalla få anledning at sätta sig i säkerhet. m. m.**”

(”VÄDERLEKS-TABELLER, i Wästergöthland, ifrån 1757 til och med 1790”, 1791)

Forskarens iakttagelser ...

”**Rimfrost är en af köld tilfrusen utdunstning eller dimba**, som på flerehanda kroppar sätter sig, åstadkommer rundt omkring, eller på en sida, det aldratäckaste öfverdrag, som med **blotta ögonen**, eller med **Microscop**, kan åskådas. Sjelfva **figurernas skapnad** beses lättare med nöje, än riktigt afritas, och kan lättare afritas än beskrifvas.”

GÖTEBORGS UNIVERSITET

... visar Guds makt

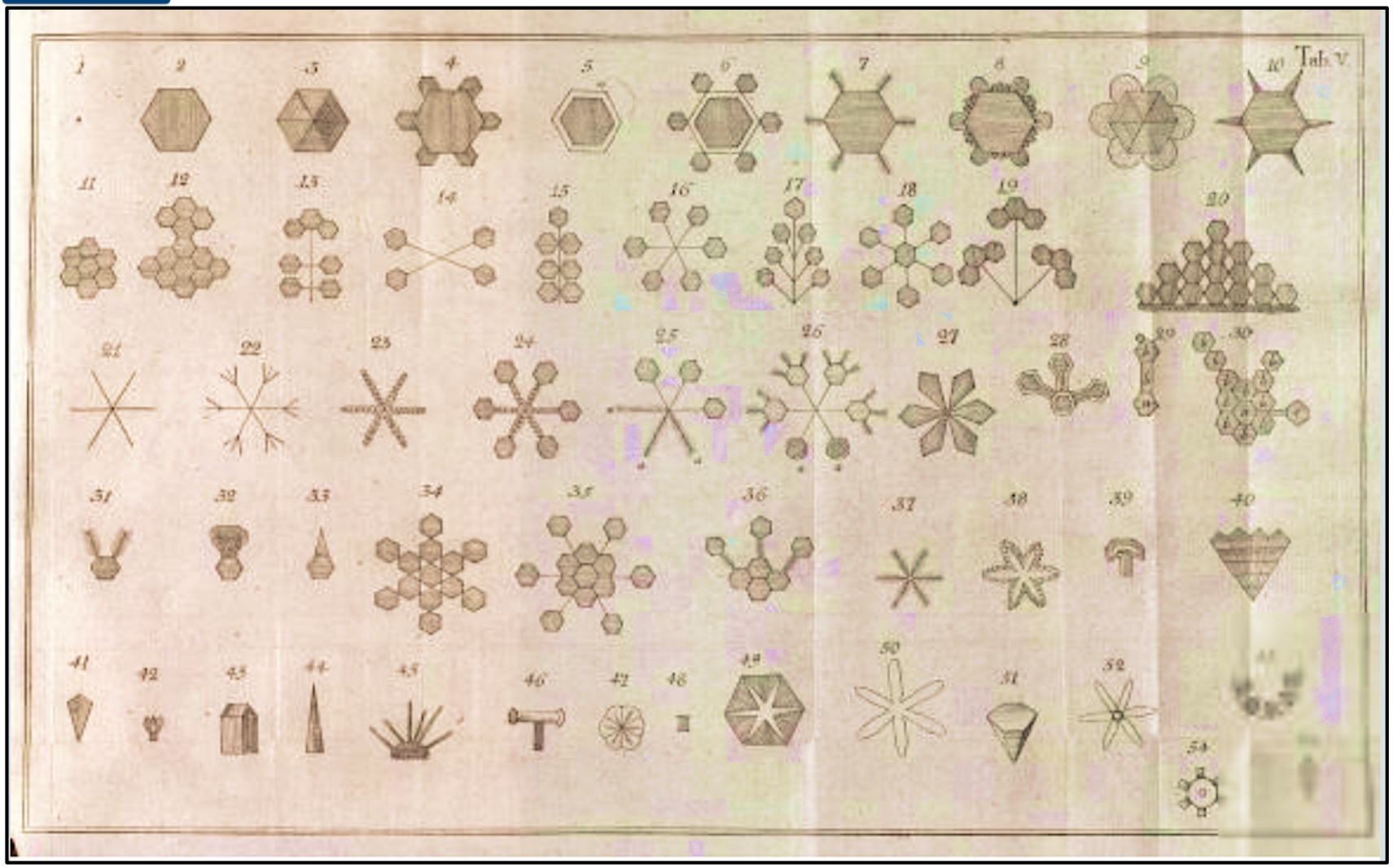

”Lofvar Snö HERRAN, så gör ock Rimfrost det samma.” (”Ritningar och kårta observationer öfver Rimfrost-figurer”, 1775)

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Iakttagelser/Problem
Experiment
Resultat av experiment
Vetenskaplig slutsats
Praktisk tillämpning av experiment och slutsats

GÖTEBORGS UNIVERSITET

BERÅTTELSE
Om Maſkar uti Grådda,
af
CLAS BJERKANDER.
(1781)

- Iakttagelser/Problem
- Experiment
- Resultat av experiment
- Vetenskaplig slutsats
- Praktisk tillämpning av experiment och slutsats

År 1779 ſatte jag om Hôſten Grådda uti et glas, at utrôna, om några Inſecter deruti ſôkte lägga ſina ägg. Man blef ſnart varſe, at mån-

många Fluge-maſkar rôrde ſig i gråddan. Fôr at få dem til fôrvandling, fôrſâgos de i 32 dagar med tilräckelig mat. Maſkarne begynte omkring d. 8 Novemb. at fôrvandlas til Puppor, utur hvilka d. 10 Dec. Flugor framkommo.

Maſkarne voro hvite, 3 linier lânge, ſpitſige åt hufvudet.

Pupporna aflânga, bruna. Flugan var *Muſca vomitoria* (Faun. Sv. 1831), antennis plumatis piloſa, thorace nigro, abdomine cæruleo nitente.

Det ſynes troligt, at Fluge-maſkar, ſom genom purger-medlens kraft från människor blifvit utdrifne, genom ägg, lagde i mjólken eller annan mat, kommit i magen och dâr tilvuxit.

Om mjôlken Sommar-tiden bevarades fôr Flugor, få torde genom ſâdan anſtalt, de plâgor i magen undvikas, ſom af ſâdane gâſter underſtundom fôrorſakas.

Det ljuva Kinnekulle

”Som hiorten ibland djur sitt stolta hufvud reser,
Och eken ibland trän och vidjebusken gleser,
Sin topp och grenar vidt och högt uphäfver: Så
Kin’kulle i vårt land mig tyckes ypperst stå.”

(Clas Bjerkander, *Tal om Kinnekulle hållet 1758 i Skara gymnasium*, strof 25–26)